

SOCIALINIAI IR BIOMEDICINOS MOKSLAI: TEORINIS IR PRAKTINIS PROFESINIŲ KOMPETENCIJŲ REALIZAVIMAS

Daiva Treinienė
Zita Zajančauskienė
Vida Bartašiūnienė
Utenos kolegija
Utenio a. 2, Utena

Anotacija

Švietimas ir specialistų rengimas ypatingai svarbus ekonomikos plėtrai, visuomenės atsinaujinimui bei asmeniniam tobulėjimui. Todėl vienu iš pagrindinių tikslų yra stiprinti švietimo ir mokymo sistemos ryšius su darbine aplinka, visuomene. Šalies konkurencingumą, sugebėjimą kurti ir ateityje išlaikyti darbo vietas užtikrina investavimas į žinias, kvalifikuotą ateities darbo jėgą.

Įgyvendinant švietimo reformą, būtina plėtoti modernų aukštojo mokslo švietimo tinklą, kuris atitiktų šiuolaikinės visuomenės mokymosi poreikius bei paklausą ir realias finansines galimybes, bei padėtų įgyvendinti bendruosius švietimo plėtotes tikslus: greičiausiai tempais pagerinti mokymo ir mokymosi kokybę, padidinti prieinamumą ir puoselėti socialiai teisingas - lygias galimybes, padaryti visą švietimo sistemą veiksmingesne ir darnesne.

Raktiniai žodžiai: kompetencija, studijų programa, profesinis rengimas, specialistas, kvalifikacijos tobulinimas.

Įvadas

Nuolat kintančioje visuomenėje dėl spartėjančios mokslo ir technikos pažangos kyla reikalavimai darbuotojų kvalifikacijai. Neišvengiamai reikšmingesniu tampa ir žmonių siekis kelti profesinę kvalifikaciją, didėja nuolatinio mokymosi reikšmė. Todėl mokymosi plėtojimas yra svarbi valstybės progreso sąlyga.

Vykstantys pasikeitimai daro įtakos daugelio profesionalų, tarp jų ir socialinių pedagogų, kineziterapeutų, ergoterapeutų bei slaugytojų specialistų profesinei raidai.

Kiekvienos krypties studijų programa parengiama pagal numatytus bendruosius reikalavimus, kurie reglamentuoja studijų tikslus, apimtį, studijų formas, įgyjamas žinias, mokėjimus bei įgūdžius, santykius tarp studijuojamų dalykų grupių, baigiamojo vertinimo formą, reikalavimus studijų programų vykdymui bei suteikiamas kvalifikacijas.

Sėkmingam studijų programos realizavimui pakankamai svarbūs komponentai yra ne tik pedagoginio ir mokslinio personalo kvalifikacija, materialioji studijų bazė, bet ir studentų motyvacija.

Atlikto tyrimo praktinis reikšmingumas. Šiandien mokymosi visą gyvenimą idėjos nebėra teorija. Keičiantis visuomenės poreikiams, dauguma žmonių privalo įgyti naujų kompetencijų, profesinių kvalifikacijų. Išsilavinimas nėra duodamas vieną kartą visam laikui, o yra nuolatinio mokymosi, trunkančio visą gyvenimą, rezultatas.

Mokymasis ir kvalifikacijos kėlimas naudingas ir individui, ir organizacijai. Individui naudingas dėl to, kad padeda rasti įvairių problemų sprendimus, padidina darbinės veiklos vertę ir darbo našumą, sustiprina darbuotojo pasitikėjimą savo jėgomis, sukuria platesnes perspektyvas karjerai; formuoja geresnę organizacijos klimata. Darbuotojų mokymasis ir kvalifikacijos kėlimas organizacijai naudingas, nes skatina motyvacijos augimą ir didina lankstumą, garantuoja organizacijos narių reikiamo kvalifikacijos lygio palaikymą.

Profesijos tobulinimo problemos sprendžiamos visą gyvenimą besitęsiančio ir tęstinio ugdymo kontekste.

Tyrimo objektas: profesinių kompetencijų tobulinimo poreikis ir galimybės studijų metu ir įgijus kvalifikaciją.

Tyrimo tikslas: išanalizuoti profesinių kompetencijų tobulinimo poreikį ir galimybes studijų metu ir įgijus kvalifikaciją, tyrimo rezultatus panaudojant studijų programų nuolatiniame atsinaujinimui.

Tikslas realizuojamas šiais uždaviniais:

1. Aptarti profesinės kompetencijos sampratą.
2. Pateikti kvalifikacijos kėlimo prielaidas, siekiant profesinių kompetencijų.
3. Iširti profesinių kompetencijų tobulinimo poreikį ir galimybes.

Tyrimo metodai:

Teoriniai: darbo temai artimos mokslinės literatūros ir dokumentų analizė.

Empiriniai: anketa studijuojantiems studentams ir specialistams, siekiant išsiaiškinti profesinių kompetencijų tobulinimo poreikį ir galimybes.

Literatūros apžvalga. Teorinė dalis.

Šiuolaikiniame žinių ir informacijos pasaulyje kinta ir sudėtingesnė tampa visų sričių darbuotojų profesinė veikla, priimami sprendimai neretai turi didelės reikšmės ne tik darbo organizacijos nariams, bet ir pakankamai plačiai aplinkai. Viena iš labiausiai svarstomų temų šiandienos moksle – informacijos visuomenės atsiradimas, kai pagrindiniais ekonominio, technologinio, socialinio ir kt. sričių vystymo ištekliais tampa nebe materialusis kapitalas, darbo jėga ar gaminiai ištekliai, bet žinios, t.y. intelektualinis kapitalas.

Kylant visuomenės išsilavinimo lygiui, organizacijų klientai reikalauja labiau kvalifikuotų paslaugų, dėl to aktualu, kad darbuotojai turėtų kuo daugiau žinių įvairiose srityse ir sugebėtų atitinkamai elgtis įvairiose situacijose. Specializuotų žinių ir įgūdžių poreikis vis didėja, kadangi įvairūs specialistai turi įsisavinti tiesiog neįtikėtinai augančius informacijos kiekius ir besikeičiančią žinių struktūrą. Dėl didėjančio sudėtingumo vis daugiau sprendimų priimama žemesniuose organizacijos valdymo lygiuose, tai didina specialisto kompetencijos poreikį.

Kaip teigia J. Taruškienė (1997), reikalavimai dirbančiųjų kompetencijai ne tik išauga, bet ir nuolat kinta. Žmogiškųjų išteklių vadybos prasme tyrinėjami kompetencijos ištekliai ir problemos veiklos aspektu, todėl ugdymo mokslui kompetencija tampa profesinio rengimo objektu. Natūralu, jog kompetencija yra grindžiama jungtine vadybos ir ugdymo mokslų koncepcija.

Siekiant ugdymo priemonėmis užtikrinti žmogaus kompetenciją, reikalingą konkrečiai veiklai atlikti, reikia žinoti ne tik tos veiklos struktūrą, bei ir jos veiksmų lygius, atitinkamai –kompetencijos lygį, kuriuo remiantis, ir turi būti rengiama (projektuojama) studijų programa.

Tačiau tai nelengva padaryti – viena vertus, kompetencija, kaip studijų programos tikslas, turi būti apibrėžta veikloje, kita vertus, kompetencijos ir veiklos lygių santykis tampa problemišku dėl vis labiau kintančio veiklos pobūdžio bet kurioje profesinėje veikloje.

Pirmiausiai derėtų aptarti, kaip kompetencijos sampratą aiškina įvairūs mokslininkai. Pasak L. Jovaišos (1993), kompetencija – tai pagal kvalifikaciją, žinias, įgūdžius gebėjimas gerai atlikti veiklą, tai įgaliojimų turėjimas ką nors daryti, labai kvalifikuotas žinojimas. Nors L. Jovaiša (1993) teigia, kad mokėjimas atitinka angl. capacity ir ability, tačiau pastarųjų aiškinimas Oksfordo žodyne (1995) leidžia teigti, kad ability ir capacity yra skill sinonimas. Vadinasi, jeigu mokėjimas yra pirmoji įgūdžių lavinimo frazė arba „dar neautomatizuotas, netobulus veiksmų atlikimo būdas“, tai įgūdis yra aukštesnė pakopa arba „mąstymo ir praktinės veiklos automatizuotas veiksmas“ (Jovaiša L., 1993, p. 263).

Nežiūrint į tai, kad įgūdžiai gali būti įvairiai aprašyti, kai kurie iš jų pasižymi tam tikru bendrumu – ypač aukštu lygiu. Tai įvardijama specialiu terminu meistriškumas, reiškiančiu pačią aukščiausią veiklos atlikimo išmokimo pakopą.

Tačiau gebėjimo samprata yra gana sudėtinga. L. Jovaišos teigimu, gebėjimas apima psichologinį pagrindą, nusakomą gabumais, išvystomais į sugebėjimus; pedagoginį pagrindą – žinias, mokėjimus, įgūdžius; socialinį pagrindą – teisę veikti ir kt. Šis klasifikavimas, aišku, yra gana sąlyginis, nes psichologinį ir pedagoginį pagrindą sudarantys komponentai iš tikrųjų tarpusavyje persidengia (gabumai išvystomi į sugebėjimus įsisavinant žinias, mokėjimus ir įgūdžius). Tačiau vienaip ar kitaip aišku, jog gebėjimas yra kompleksinis darinys, o jam priskyrus ir socialinį pagrindą – teisės suteikimą veikti, jį įvardinti kvalifikacija.

Taigi, jeigu gebėjimas yra bendroji galia atlikti tam tikrą veiklą, tai kvalifikacija, būdama gebėjimo sampratos erdvėje, akcentuoja formalių įgaliojimų turėjimą ir pasižymi reikalinga tai veiklai apibrėžti žinių, mokėjimų, įgūdžių visuma.

Kitas mokslininkas - A. Jacikevičius (1994) - žinias, mokėjimus, įgūdžius ir meistriškumą nurodo kaip pakopas, mokantis veiklos. Pasak A. Jacikevičiaus (1994), meistriškumas pasireiškia galimybe pritaikyti turimus įgūdžius įvairiomis naujomis sąlygomis.

Vadinasi, iš vienos pusės, meistriškąs įgūdžių taikymas kintančiose situacijose gali būti laikomas kompetencija. Antra vertus, ypač tarpasmeninėje ir bendradarbiavimo veikloje, kompetencija negali būti įgūdžių rinkinys, nes įgūdžiai patys savaime neužtikrina sėkmingos žmogaus veiklos. Galima būtų teigti, kad tarp įgūdžių ir kompetencijos turėtų būti dar kažkas, kas jungtų šias dvi koncepcijas. Gebėjimas taikyti įgūdžius veikloje būtų šia jungiamąja grandimi.

Kompetencijos ir kvalifikacijos terminus atskiria R. Laužackas (1997, 1999), atkreipdamas dėmesį į tai, kad kompetencijos sąvoka yra artimesnė veiklos pasaulio aplinkai ir naudojama tuomet, kai tenka akcentuoti žmogaus profesines galias praktinėje veikloje.

Pasak autoriaus, kvalifikacijos sąvoka vartotina tuomet, kai kalbama apie tai, ką žmogus rengiasi įgyti arba įgyja švietimo sistemoje, kas yra švietimo procesų tikslai.

Profesinė kompetencija gali būti nagrinėjama, išskiriant dvi jos dimensijas – sritį ir kokybę. Kitaip tariant, profesijoje integruojamos žmogaus asmenybės charakteristikos ir konkrečios darbo sąlygos. Akademinėje literatūroje yra teigiama, kad profesinė veikla reikalauja atitinkamos kvalifikacijos, kompetencijos kaip turinio gebėjimo savarankiškai, kokybiškai ir kūrybiškai t.y. kompetentingai veikti.

Galima teigti, kad tiek akademinė literatūra, tiek kasdieninės diskusijos kompetencijos sąvoką paprastai naudoja plataus diapazono sugebėjimams apibūdinti, kurie yra vienaip ar kitaip susiję su mūsų patirtimi: meistriškumu, specializacija, inteligentiškumu ir problemų sprendimu.

Profesiniame rengime įgyjamos ir kompetencijos, ir kvalifikacijos. Kvalifikaciją pagrindžiantis (parodantis) diplomas liudija apie pasirengimą konkrečiai profesijai. O tam tikru kompetenciją apibrėžiančiu pažymėjimu (sertifikatu) parodomas gebėjimas atlikti tik konkrečią tam tikros profesijos funkciją.

Dalyvaujant formaliajame, neformaliajame ar savaiminiame mokymesi, mokymo gebėjimams skatinti ir plėsti būtina mokymosi motyvacija. Kad būtų užtikrintas efektyvus mokymasis, svarbus ne tik poreikių tenkinimas ir motyvacija, apimanti paskaitos ar mokymosi aplinkos, susidomėjimo ir sudėtingumo lygį. Ne mažiau svarbūs ir žinių įvertinimo, išlaikymo ir panaudojimo praktikoje faktoriai.

Tyrimo rezultatai ir jų analizė.

Atlikto profesinių kompetencijų tobulinimo poreikių ir galimybių tyrimo rezultatai gali būti panaudoti studijų programų nuolatiniam atnaujinimui ir tobulinimui, tai sudaro prielaidas rengti specialistus, kaip aukštos kvalifikacijos specialistus, kurie, remdamiesi aukšta profesine kompetencija, atlieptų darbo rinkos ir visuomenės poreikius.

Tyrimė dalyvavo studentai, studijuojantys paskutiniame kurse Utenos kolegijos, Sveikatos priežiūros ir socialinės rūpybos fakulteto, Socialinės pedagogikos studijų programoje, Reabilitacijos studijų krypties (kineziterapijos ir ergoterapijos) studijų programose, Bendrosios praktikos slaugos studijų programoje pagal neuniversitetinių studijų programą ir atliekantys baigiamąją ar pasirinktos specializacijos praktiką bei dirbantys kvalifikuoti specialistai po neuniversitetinių studijų programos baigimo.

Tiriamieji, dalyvavę apklausoje, pagal studijų programas pasiskirstę taip: 20 tiriamųjų (100 proc.) studijuoja neuniversitetinėse studijose ir 20 tiriamųjų t.y. (100 proc.), dirbantys ir yra baigę neuniversitetinių studijų programą Utenos kolegijoje.

Analizuojant amžiaus įtaką respondentų mokymosi aktyvumui, pastebėta tai, jog didžioji dalis studijuojančiųjų yra jauno ir vidutinio amžiaus studentai. Didžioji dauguma studijuojančiųjų – tai asmenys, dar neturintys jokios kvalifikacijos ir negalintys įsitvirtinti darbo rinkoje. Todėl galima teigti, jog profesinių kompetencijų trūkumas tiek teorinių žinių, tiek praktinių įgūdžių praktinėje veikloje yra vienas iš motyvų studijuoti, siekiant profesinės kompetencijos vystymo ir asmeninio tobulėjimo.

Tyrimo metu siekta išsiaiškinti, ar pabaigę studijas, tiriamieji ieškosis darbo pagal specialybę. Paaiškėjo tai, kad dauguma, net 46 proc. studijuojančių dar nežino, kaip pasiels, 43 proc. atsakė, kad ieškos darbo pagal išsilavinimą, 7 proc. atsakė neigiamai, o 4 proc. visiškai nieko neatsakė.

Tyrimo duomenys parodė tai, kad didesnė dalis studijuojančiųjų planuoja, baigę studijas, ieškoti darbo pagal išsilavinimą. Gauti tyrimo rezultatai rodo, kad dauguma profesiją pasirinko dėl asmeninių savybių bei norėdami padėti žmonėms. Vadinasi, kad tinkamą socialinių veiksmų ir paslaugų eigą gali garantuoti asmenys, ne tik turintys reikalingas formalias kvalifikacijas (išsilavinimą ir profesinę praktiką), bet ir būtinus asmenybės bruožus.

Paaiškėjo tai, kad būtina ugdyti kompetentingus žmones, kurie gebėtų teorines žinias taikyti praktikoje. Švietimo tikslo samprata pasikeitė, atsirado nauja jos forma – kompetencija pagrįstas mokymas(is). Kaip kompetencijos sąvokos reikšmę supranta ir vertina tyrimė dalyvavę studentai: ketvirtadalis (25 proc.) apklaustųjų sutinka, kad kompetencija – žinios ir gebėjimai. Penktadalis nurodė, kad kompetencija yra, kaip tam tikra asmenybės savybė, sugebėjimas. 18 proc. teigia, kad tai požiūriai ir vertybės, o 15 proc. tiriamųjų sutinka, kad kompetencija yra efektyvios veiklos demonstravimas.

Tyrimo rezultatai parodė tai, kad kompetencija – tam tikro specialisto veiklos raiška. Pastaruoju metu vis dažniau kalbama apie profesionalumą darbe. Pats profesionalumo klausimas kyla pirmiausiai todėl, kad vyksta laikmečių lūžis, ir tai verčia įvertinti naujo tipo kompetencijos sandaros principus. Nuolatinio mokymosi principai, mokslo ir mokymo disciplinų įvairovės didėjimas, technologijų taikymas rodo, kad profesinės kompetencijos samprata kinta. Nustatyta, kad respondentai vienaip ar kitaip suvokia profesionalumo esmę, išskiria skirtingas savybes: atsakymai pasiskirstė tolygiai: 50 proc. atsakė, kad profesionalumas įgyjamas

patirties, gebėjimų ir žinių dėka, 50 proc. profesionalumą įvertino kaip kvalifikaciją ir kompetenciją.

Atlikto tyrimo metu buvo siekta nustatyti, kokie yra respondentų mokymosi motyvai; jų buvimas ar nebuvimas; kas skatina ieškoti naujų žinių ar įgūdžių; kas lemia nuolatinį mokymąsi. Mokymosi motyvacija – vienas iš svarbesniųjų, žmogaus elgesį lemiančių veiksnių. Ji suteikia energijos, link tikslo nukreipia žmogaus veiklą. Motyvai visada yra susiję su asmens poreikiais.

Analizuojant studijuojančių neuniversitetinių studijų programose studentų mokymosi motyvus, pastebėta tai, kad gausiausiai pažymėti tie motyvai, kurie glaudžiai siejasi su tobulėjimu mokantis, su žinių akiračio praplėtimu, nes tam jaučia vidinį poreikį nuolat mokytis. Galima daryti prielaidą, kad šiuos motyvus tiriamieji nurodo pirmiausiai, nes jie dar neturi atitinkamos kvalifikacijos, žinių ir įgūdžių. Pirminiu profesiniu mokymu laikoma profesinio rengimo sistemos dalis, kurioje asmuo įgyja pirmąją kvalifikaciją.

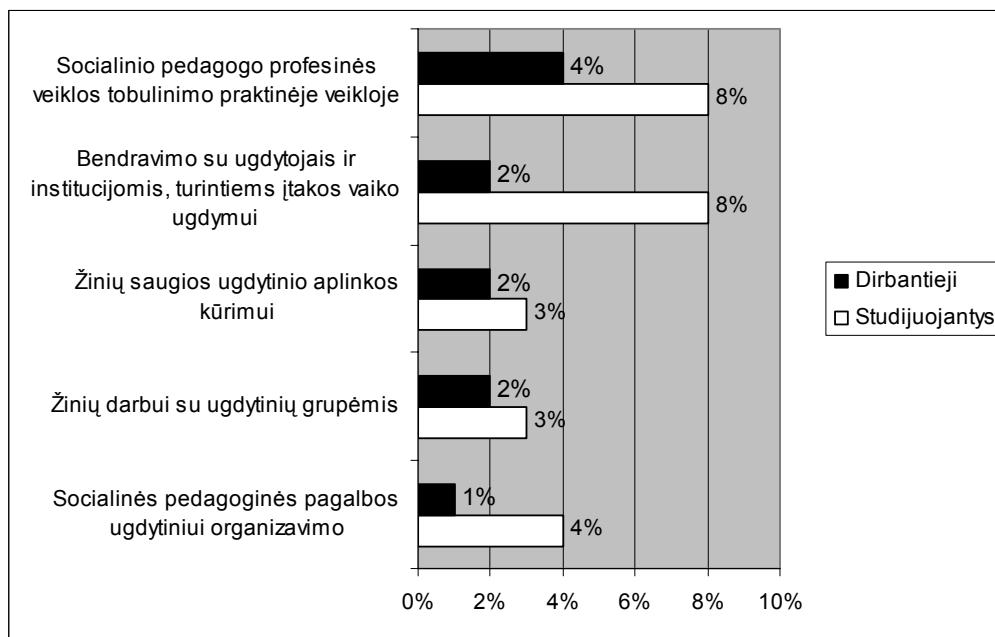
Apibendrinant, galima teigti, kad kolegijose rengiami specialistai – praktikai, kurie po studijų baigimo turi būti pasirengę lengvai integruotis į darbo rinką ir tam reikalingos pirmiausiai teorinės žinios. Tęstinis mokymasis šalyje nėra pakankamai išplėstas, nes nesukurta teisinga, lanksti, kiekvienam prieinama mokymąsi visą gyvenimą laiduojanti sistema.

Siekiant nustatyti studijuojančių studentų poreikį tęstinėms studijoms, buvo pateiktas klausimas „Ar rinksitės tęstines studijas?“. Rezultatai rodo, kad tęstinio mokymo(si) studijas žada pasirinkti apie 30 proc. studijuojančiųjų.

Atitinkamos srities darbą gali dirbti tik tam tikrą išsilavinimą turintis žmogus. Specialistas turi būti kompetentingas ir turi gebėti praktiškai realizuoti visas profesines kompetencijas. Profesinės kompetencijos – rengimo ir savišvietos procese suformuotos mokslinių praktinių žinių ir sugebėjimų sistemos, turinčios įtakos, atliekant profesines užduotis, asmeninėms profesinėms savybėms, kurios būtinos, bendraujant su žmonėmis ir sprendžiant jų gyvenimo problemas.

Kiekvienoje studijų programoje yra išskirtos profesinės veiklos sritys, profesinės kvalifikacijos, studijų tikslai. Siekiant iširti socialinių ir biomedicinos mokslų teorijos ir praktikos dermę, buvo analizuojamas socialinės pedagogikos, slaugos, ergoterapijos ir kineziterapijos neuniversitetinių studijų profesinių kompetencijų teorinis bei praktinis įgyvendinimas.

Siekiant išsiaiškinti, kokių profesinių kompetencijų (žinių ar įgūdžių) dar trūksta socialinės pedagogikos studentams, atliekantiems baigiamąją praktiką ir dirbantiems socialiniams pedagogams, pabaigusiems neuniversitetines studijas, buvo pateiktas klausimas „Kokių profesinių kompetencijų, Jūsų manymu, Jums dar nepakanka baigus studijas?“ (žr. 1 paveikslą).

1 pav. Socialinių pedagogų nuomonių dėl profesinių kompetencijų pasiskirstymas

Kas dešimtas studentas, studijuojantis neuniversitetinių studijų programoje (žr. 1 paveikslą), teigia, kad jiems dar trūksta žinių ir įgūdžių profesinės veiklos tobulinimo praktinėje veikloje. 8 proc. jų dar jaučia žinių poreikį bendradarbiaudami su ugdytojais ir institucijomis, 4

proc. apklaustųjų nurodė, kad jaučia žinių stoką organizuodami socialinę pedagoginę pagalbą. 3 proc. respondentų nurodė, jog jiems trūksta žinių darbui su ugdytinių grupėmis ir 3 proc. apklaustųjų teigia, kad dar reikia žinių saugios ugdytinio aplinkos kūrimui.

Apibendrinat studijuojančiųjų neuniversitetinėje studijų programoje tiriamųjų atsakymus, galima daryti prielaidą, kad dauguma jų dar nedirba pagal specialybę, todėl negali tinkamai ir objektyviai įvertinti savo žinių ir įgūdžių trūkumo iš tam tikrų profesinių kompetencijų.

Dirbantys socialiniai pedagogai (1 proc.) nurodo, kad jiems trūksta žinių, organizuojant socialinę pedagoginę pagalbą ugdytiniais, bendraujant su ugdytojais ir institucijomis (2 proc.). Taip pat 4 proc. akcentuoja, jog reikėtų gilinti žinias socialinio pedagogo profesinės veiklos tobulinimo praktinėje veikloje. Galbūt tai yra susiję su tuo, kad labai nedaug laiko jie dirba šioje profesinėje veikloje, ir, be to, ugdytojai ir institucijos, turinčios įtakos vaikų ugdymui, nenoriai tarpusavyje bendradarbiauja.

Analizuojant profesinių kompetencijų realizavimą tarp studijuojančiųjų neuniversitetinėse studijose socialinės pedagogikos studijų programą ir dirbančiųjų socialiniais pedagogais, matyti akivaizdi teorijos ir praktikos dermė. Tačiau studentams trūksta socialinio pedagogo profesinės veiklos tobulinimo praktinėje veikloje kompetencijų, tai leidžia manyti, jog didesnę dėmesį studijų programoje reikėtų skirti profesinės veiklos praktikų modulių koregavimui. Siekiant efektyvinti darbą tarp ugdytojų ir institucijų būtina, pakoreguoti bendruomeninio ugdymo, grupinio darbo modulius.

Norint išsiaiškinti, kokių profesinių kompetencijų (žinių ar įgūdžių) dar trūksta Reabilitacijos studijų krypties (kineziterapijos ir ergoterapijos) studentams, atliekantiems baigiamąją praktiką ir dirbantiems, pabaigusiems neuniversitetines studijas, buvo pateiktas klausimas „Kokių profesinių kompetencijų, Jūsų manymu, Jums dar nepakanka baigus studijas?“ (žr. 1 lentelę.).

1 lentelė

Kokių profesinių kompetencijų (žinių ir įgūdžių) dar nepakanka

Kineziterapijos studijų programa			Ergoterapijos studijų programa		
Profesinės kompetencijos	Studentai	Dirbantieji	Profesinės kompetencijos	Studentai	Dirbantieji
Organizuoti ir atlikti asmens funkcinės būklės ir fizinio pajėgumo ištyrimą	7%	1%	Organizuoti ir atlikti individualų funkcinės būklės ir savarankiškumo ištyrimą	9%	1%
Analizuoti ir apibendrinti asmens funkcinės būklės ir fizinio pajėgumo įvertinimų rezultatus	11%	1%	Atlikti individualų fizinės, socialinės ir kultūrinės aplinkos ištyrimą	7%	1%
Rengti individualią kineziterapijos programą ir vertinti jos efektyvumą	12%	1%	Parengti individualią ergoterapijos programą. Vykdyti, analizuoti koreguoti ergoterapijos programą	13%	1%
Savarankiškai atlikti kineziterapijos procedūras ir pratybas	10%	0%	Įvertinti asmens funkcinės būklės, savarankiškumo bei aplinkos tyrimo rezultatus	11%	1%
Užtikrinti teikiamų paslaugų kokybę ir saugumą	4%	1%	Užtikrinti ergoterapijos paslaugų kokybę ir saugumą	4%	1%
Dirbti komandoje	9%	1%	Dirbti komandoje	4%	1%
Konsultuoti medicinos, kitų sričių specialistus bei mokyti klientus/pacientus ir jų artimuosius	18%	7%	Konsultuoti sveikatos priežiūros ir kitų sričių specialistus	18%	9%
Vykdyti prevencinę veiklą	4%	1%	Vykdyti prevencinę veiklą	6%	2%
Tobulinti profesinę kvalifikaciją	15%	10%	Tobulinti profesinę kvalifikaciją	17%	11%
			Mokyti pacientus ir jų artimuosius	9%	3%

Gauti tyrimo rezultatai rodo, jog didžioji dalis – 18 proc. kineziterapijos ir ergoterapijos studijų programų respondentų, nurodė, kad dar trūksta žinių ir įgūdžių profesinės kompetencijos – gebėjimo konsultuoti medicinos, kitų sričių specialistus bei mokyti klientus/pacientus ir jų artimuosius. Studentams sunkiau sekasi parengti individualias programas pacientams, dirbantys specialistai mano, kad yra kompetentingi atlikti šias funkcijas.

Todėl, galima teigti, kad vien tik studijų metu įgytų teorinių žinių nepakanka, jas reikia įtvirtinti praktinėje veikloje, kad jos virstų įgūdžiais, todėl studentai ir nurodo, kad jiems dar reikia tobulinti profesinę kvalifikaciją. Be to, galima daryti prielaidą, kad dauguma studijuojančiųjų dar nedirba pagal specialybę, todėl negali tinkamai ir objektyviai įvertinti savo žinių ir įgūdžių trūkumo iš tam tikrų profesinių kompetencijų.

Analizuojant studijuojančių neuniversitetinėse studijose ir dirbančiųjų, abiejose reabilitacijos studijų krypties programose profesinių kompetencijų realizavimą, akivaizdžiai matyti, kad profesinių kompetencijų tobulinimas aktualesnis yra dar studijuojantiems, o dirbantiems labiau aktualu - nuolatinis profesinis kvalifikacijos tobulinimas, nes specialistas turi būti kompetentingas ir turi gebėti praktiškai realizuoti visas profesines kompetencijas, kurias turi nuolat tobulinti savo profesinėje veikloje t.y. dalyvaujant konferencijose, seminaruose, posėdžiuose, analizuojant naujausią mokslinę literatūrą, dalyvaujant projektinėje veikloje, ar studijuojant tęstinėse studijose.

Apibendrinant, galima teigti, kad studentams trūksta bendravimo ir bendradarbiavimo žinių ir įgūdžių, gebėjimo integruoti pagrindinius sveikatos grąžinimo ir stiprinimo principus bei metodus į praktinę veiklą. Atsižvelgiant į tai, Kineziterapijos neuniversitetinių studijų programoje būtina pakoreguoti Pedagogikos ir psichologijos modulį, atskirus Kineziterapijos krypties bei Specialiosios profesinės dalies modulius. Ergoterapijos neuniversitetinių studijų programoje būtina pakoreguoti Pedagogikos ir psichologijos modulį, Ergoterapijos darbo metodų modulį bei atskirus Krypties bei Specialiosios profesinės dalies modulius.

Norint išsiaiškinti, kokių profesinių kompetencijų (žinių ar įgūdžių) dar trūksta Bendrosios praktikos slaugos Studijų krypties modulius studentams, atliekantiems baigiamąją praktiką ir dirbantiems, pabaigus neuniversitetines studijas, buvo pateiktas klausimas „Kokių profesinių kompetencijų, Jūsų manymu, Jums dar nepakanka baigus studijas“? (žr. 2 lentelę).

2 lentelė

Kokių profesinių kompetencijų (žinių ir įgūdžių) dar nepakanka

Bendrosios praktikos slaugytojų profesinės kompetencijos	Studentai	Dirbantieji
Įvertinti paciento gyvybinius poreikius ir nustatyti jo savirūpos išgales	6%	0%
Sudaryti paciento slaugos planą ir slaugyti pacientą	15%	1%
Analizuoti ir vertinti slaugymo veiksmingumą	7%	3%
Ugdyti sveikos gyvensenos įgūdžius	5%	3%
Organizuoti ir įgyvendinti sveikatos tausojimo mokymą	6%	5%
Bendrauti ir bendradarbiauti su pacientais bei jų šeimų nariais	20%	25%
Integruoti pagrindinius sveikatos grąžinimo (reabilitacijos) ir stiprinimo principus bei metodus į praktinę slaugytojo veiklą	30%	8%
Skleisti profesinę slaugymo patirtį	7%	1%
Gebėti bendrauti ir bendradarbiauti komandinėje veikloje	4%	1%
Integruoti socialinio darbo organizavimo ir socialinės rūpybos principus į slaugytojo veiklą	1%	1%
Dalyvauti atliekant arba pačiam atlikti slaugos tyrimus	8%	1%
Ugdyti profesinę atsakomybę plėtojant praktiką	9%	1%
Parengti pacientus instrumentiniams ir laboratoriniams tyrimams	2%	1%
Paimti organizmo skysčių ir išskyrų tyrimams	20%	0%
Atpažinti gyvybei pavojingas būkles, jas įvertinti ir reaguoti	2%	1%
Atlikti skiriamas gydymo procedūras	2%	1%

Apie 20% bendrosios praktikos slaugą studijuojančių studentų ir 25% dirbančiųjų slaugytojų teigia, kad nepakanka žinių ir įgūdžių bendraujant ir bendradarbiaujant su pacientais bei jų šeimų nariais. Net 30% studentų nesugeba integruoti pagrindinių sveikatos grąžinimo

(reabilitacijos) ir stiprinimo principų bei metodų į praktinę slaugytojo veiklą, tačiau dirbantieji šioje kompetencijoje savo įgūdžius ir žinias vertina palankiai, tik 8% mano, kad nesugeba.

Sunkiau sekasi studentams sudaryti paciento slaugos planą ir slaugyti pacientą (teigia 15%), dirbantieji slaugytojai mano, kad kompetentingi atlikti šias funkcijas. 20% studentų mano, kad nesugeba paimti organizmo skysčių ir išskyrų tyrimams, o slaugytojai savo darbe geba paimti organizmo skysčių ir išskyrų tyrimams.

Atlikus tyrimą, paaiškėjo, kad dauguma studentų ir slaugytojų vertina paciento gyvybinius poreikius ir nustato jo savirūpos išgales, atpažįsta gyvybei pavojingas būkles, jas įvertina ir reaguoja, atlieka skiriamas gydymo procedūras, parengia pacientus instrumentiniams ir laboratoriniams tyrimams.

Apibendrinant galima teigti, kad studentams trūksta bendravimo ir bendradarbiavimo žinių ir įgūdžių, gebėjimo integruoti pagrindinius sveikatos gražinimo (reabilitacijos) ir stiprinimo principus bei metodus į praktinę slaugytojo veiklą. Atsižvelgiant į tai, Bendrosios praktikos slaugos neuniversitetinių studijų programoje būtina pakoreguoti psichologijos modulį ir fizinės medicinos ir reabilitacijos modulį.

Išanalizavus tyrimo rezultatus, galima teigti, kad nepriklausomai nuo to, kokį išsilavinimą turi įgiję tiriamieji, tačiau jie teigiamai vertina visus tobulinimosi būdus. Galima daryti prielaidą, kad nuolatinį kvalifikacijos tobulinimo poreikį skatina nuolatos besikeičiantys reikalavimai darbo rinkoje.

Atliekant tyrimą, buvo skaičiuojamas koreliacijos koeficientas (r), leidžiantis įvertinti statistiškai reikšmingas sąsajas ir tarpusavio poveikį tarp skirtingus požymius turinčių tiriamųjų atsakymų grupių. Buvo siekta išsiaiškinti tiriamųjų požiūrio sąsajas su išsilavinimu, amžiumi ir darbo stažu. Analizuota, ar tęstinių studijų pasirinkimui, kaip profesinių kompetencijų tobulinimui, gali turėti reikšmės amžius bei išsilavinimas. Tuo atveju, buvo atlikta demografinių charakteristikų (amžiaus ir išsilavinimo) koreliacinė analizė.

Rezultatai parodė tai, kad egzistuoja statistiškai patikimas ryšys tarp tiriamųjų amžiaus ir išsilavinimo ($r=0,76$, $p<0,01$). Palyginus tiriamųjų pasiskirstymą pagal išsilavinimą ir amžių, nustatyta, kad gausiausiai studijų programose studijuoja jauni suaugusieji asmenys ir, kaip rodo tyrimo rezultatai, ketina studijuoti tęstinio mokymo programose, siekdami įgyti arba plėtoti jau turimą išsilavinimą, tai patvirtina ir statistiniai duomenys.

Statistiškai patikimas esminis koreliacinis ryšys yra ir tarp tiriamųjų įgyto išsilavinimo ir darbo stažo ($r=0,408$, $p=0,034$). Analizuojant darbo stažo įtaką apklaustųjų mokymosi aktyvumui, pastebėta tai, kad gausiausiai mokymo programose dalyvauja jauni specialistai. Galima daryti prielaidą, kad kuo mažesnis darbo stažas, tuo didesnis poreikis tobulėti, kelti kvalifikaciją.

Šie rezultatai rodo, jog mokymosi poreikis labai priklauso nuo įgyto išsilavinimo ir amžiaus, nuo išsilavinimo ir darbo stažo ir visais atvejais - nuo darbo stažo ir išsilavinimo. Šių ryšių analizė parodė tai, jog yra tvirta profesinių kvalifikacijų tobulinimo poreikio apraiškų priklausomybė nuo išsilavinimo, darbo stažo ir amžiaus, tačiau nepaaiškina, kaip konkrečiai šie faktoriai siejasi, todėl būtų tikslinga juos panagrinėti plačiau ateityje.

Tiriamųjų vertinimai dėl profesinių kompetencijų tobulinimo būdų, pabaigus studijas, leidžia pažvelgti, kaip jie vertina kvalifikacijos tobulinimą. Išryškėjo, kad neuniversitetines studijas pabaigę ir dirbantieji vienodai renkasi galimybę tobulinti kvalifikaciją aukštesiose mokyklose, seminaruose ir kursuose bei aktyviai dalyvaujant projektinėje veikloje. Tačiau statistiškai reikšmingu skirtumu ($r=0,563$ $p<0,05$) išsiskyrė nuomonės dėl galimybių tobulinti kvalifikaciją.

Apibendrinant mintis, galima teigti, kad suaugęs žmogus jaučia, kad jis negali iki galo išreikšti savęs kaip asmenybės, neturėdamas pakankamų žinių, įgūdžių ir mokėjimų. Todėl jis ir ketina studijuoti toliau, dažnai svarstydamas, ar jam pagilinti specialybei reikalingas žinias, įgyti aukštesnę kvalifikaciją, ar ją pakeisti. Kartais suaugęs žmogus nori studijuoti ar jau studijuoja vien saviugdos tikslais, tenkindamas savo hobi, norą bendrauti su žmonėmis ar tobulinti savo asmenybę.

Išvados

1. Kompetencijos koncepcija turėtų būti suprantama kaip santykis – su kitais darbo atlikėjais, darbuotojais arba su darbu, kuris turi būti atliktas. Tuo pat metu kompetencija turi daug bendro tarp teorinių žinių – žinoti „ką“ – ir praktinių žinių – žinoti „kaip“. Akivaizdu tik viena, kad kompetencijos sampratoje besąlygiškai įsitvirtino žinojimas, kadangi tai reiškia informacijos valdymą tam tikrų įgūdžių visumą. Kuriantis kvalifikuotai ir profesionaliai profesinio rengimo sistemai, rengiant specialistus, būtina siekti parengti tokius specialistus, kurie gebėtų profesionaliai dirbti. Profesionaliu specialistu negimstama, o tampama, įgyjant profesinių žinių, gebėjimų, patirties bei bręstant asmenybei. Profesionalaus ir netgi meistriško darbo galima

tikėtis, kai šios sferos žmoguje integruojasi, kai yra tam būdingos savybės, ir kai kiekviena iš jų yra aukšto lygio.

2. Atliktas empirinis tyrimas, siekiant atskleisti kompetencijų tobulinimo ypatumus ir išanalizuoti profesinių kompetencijų tobulinimo poreikį ir galimybes atskleidė tai, kad: aktyviau dalyvauja asmenys, turintys tik aukštesnį išsilavinimą, ir siekia aukštojo išsilavinimo; didžioji dalis studijuojančiųjų yra jauno ir vidutinio amžiaus suaugusieji; kuo mažesnis darbo stažas, tuo didesnis poreikis mokytis ir tobulėti; nedirbantys pagal profesiją, norėdami įgyti kvalifikaciją ir susirasti darbą pagal išsilavinimą; tiriamųjų profesijos pasirinkimą nulėmė asmeninės savybės ir noras padėti žmonėms.

3. Specialistai, kurie dirba pagal specialybę, dar uoliai mokosi ir toliau, nes supranta, kad jiems dar nepakanka anksčiau įgytų žinių bei įgūdžių, siekia aukštesnio profesionalumo, tobulindami jau turimas profesines kompetencijas, jie nori tobulėti kaip specialistai, kuriems keliami aukšti reikalavimai; šiuo metu sparčiai kintanti situacija darbo rinkoje lemia ir specialistų, ypatingai tų, kurie dirba pagal specialybę, mokymosi motyvaciją tęstinėse studijose.

4. Turintiems neuniversitetinį išsilavinimą trūksta tiek teorinių žinių, ir tiek praktinių įgūdžių, todėl to pasekoje jie renkasi tęsines studijas arba įvairius kvalifikacijos tobulinimosi būdus, siekdami įgyti dar trūkstamų žinių savo darbui. Galima daryti prielaidą, kad didesnė profesinė kompetencija sąlygoja didesnę tobulėjimo, kvalifikacijos kėlimo poreikį.

Literatūra

1. *Bendrosios praktikos slaugytojo rengimo standartas. (V profesinio išsilavinimo lygis)* Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministerija, Lietuvos respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministerija. Vilnius, 2002.
2. Beresnevičienė D., 1995, *Nuolatinis mokymasis Lietuvoje*. Vilnius: Pedagogikos institutas.
3. *Ergoterapeuto rengimo standartas (V profesinio išsilavinimo lygis)* Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministerija, Lietuvos respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministerija. Vilnius, 2004.
4. Jacikevičius A., 1994, *Siela, Mokslas, Gyvensena*. Vilnius: Žodynas.
5. Jovaiša L., 1993, *Pedagogikos terminai*. Kaunas: Šviesa.
6. *Kineziterapeuto rengimo standartas (V profesinio išsilavinimo lygis)*. Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministerija, Lietuvos respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministerija. Vilnius, 2004.
7. Laužackas R., 1997, Profesinio ugdymo turinio reforma: didaktiniai bruožai. Kaunas: VDU.
8. *Lietuvos Respublikos profesinio ugdymo įstatymas*. 1997 m. spalio 14 d. Nr.VIII-450. Vilnius.
9. *Lietuvos Respublikos švietimo įstatymas*. 2003 m. birželio 17 d. Nr. IX-1630. Vilnius.
10. Lietuvos švietimas 2002 / Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministerija Švietimo plėtotos centras. Vilnius, 2003.
11. *Lietuvos švietimo koncepcija*. Vilnius: LR kultūros ir švietimo ministerijos Leidybos centras, 1992.
12. *Nuolatinis mokymasis besikeičiančioje visuomenėje: prielaidos ir prieštaravimai*. Kaunas: Vytauto Didžiojo universitetas. 1997.
13. *Socialinio pedagogo rengimo standartas (V profesinio išsilavinimo lygis)* Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministerija. Vilnius, 2002.
14. Taruškienė J., 1997, *Tęstinio ugdymo plėtros Lietuvoje prielaidos* (Rankraštis): daktaro disertacijos santrauka: socialiniai mokslai, edukologija/Vilniaus pedagoginis universitetas. Vilnius.

SOCIAL AND BIOMEDICAL SCIENCES: THE REALIZATION OF THE COMPETENCES IN THE THEORETICAL AND PRACTICAL ASPECTS

Today the ideas of long life learning are not theories anymore. The changing needs of a society force many of people acquire new competencies and professional qualifications. Education is not provided for once and ever but becomes the result of a permanent learning that lasts for the rest of one's life. The issues of professional development are solved in the context of long life learning and continuous education. Research highlights that a big impact is made on the knowledge and value formation of a social

pedagogue by the new university study programmes enabling to continue studies and update one's knowledge, update qualification and master new technologies.

The results of the research carried out for the first time to identify the needs and possibilities of the development of professional competencies could be used for constant update and improvement of study programs, it creates the prerequisites to train social pedagogues as highly qualified professionals who would meet the needs of labour market and society by being of high professional competencies.

The object of the final thesis is the development of social pedagogues' professional competencies during continuous studies.

The following research methods were employed: theoretical, empirical and statistical.

It was identified during the research that the theoretical knowledge acquired during the study process is not sufficient, it should be solidified in practice to become skills. The ones who have lower than higher education lack both theoretical knowledge and practical skills. Thus they choose continuous studies to acquire the lacking knowledge necessary for their job. The students of continuous – university – studies indicate that they have nearly sufficient theoretical knowledge but lack skills of practical activity.